

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ВНУТРІШНЬОГО ГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ

У 2000 роках в багатьох країнах почалася розробка нового законодавства, стандартів, кодексів та настанов, які б допомагали організаціям поліпшити їх систему корпоративного управління. Всі ці стандарти засновані на загальному принципі, який полягає в тому, що хороше управління вимагає дієвої системи внутрішнього контролю. Надійна система внутрішнього контролю сприяє збереженню інвестицій акціонерів і активів компанії, а також відіграє важливу роль в управлінні ризиками.

Основними документами, що регламентують питання, пов'язані з корпоративним управлінням, внутрішнім контролем, управлінням ризиками, включають: Інтегрована схема внутрішнього контролю COSO/Internal Control – Integrated Framework (США); Вказівки з внутрішнього контролю/Internal Control: Guidance for Directors on the Combined Code (Великобританія); Закон Сарбейнса –Окслі/Sarbanes – Oxley Act (США); Управління ризиками – Інтегрована схема/COSO Enterprise Risk Management – Integrated Framework (США). Крім цих документів був розроблений цілий ряд документів, які висвітлюють питання, пов'язані з системою внутрішнього контролю та корпоративного управління: стандарти PCAOB/PCAOB Standards; Цілі контролю в сфері інформаційних технологій (COBIT); Корпоративне управління: Правильний баланс/Enterprise Governance: Getting the Balance Right.

Ми вирішили розглянути та порівняти деякі з цих документів:

1. Схема COSO – США. У 1992 р. COSO дав таке визначення внутрішнього контролю: «...процес, здійснюваний радою директорів, керівництвом та іншими співробітниками, мета якого – дати розумну впевненість щодо досягнення цілей за такими категоріями: дієвість і ефективність діяльності; надійність фінансової звітності; дотримання законів та нормативних вимог».

Згідно зі схемою COSO, внутрішній контроль складається з п'яти взаємопов'язаних компонентів. Вони застосовні до організацій різного масштабу, хоча до невеликих компаній застосовуються менш жорсткі і менш формальні вимоги. До компонентів системи внутрішнього контролю належить: 1) контрольна середа: являє собою основу для всіх інших компонентів внутрішнього контролю, включає чесність, етичні цінності, компетентність кадрів, організаційну структуру, розподіл повноважень і відповідальності; 2) оцінка ризику: включає виявлення та аналіз відповідних ризиків, внутрішніх і зовнішніх, що перешкоджають досягненню цілей організації, формує основу для визначення того, як слід керувати цими ризиками; 3) засоби контролю: гарантують, що у відповідь на виявлені ризики організація вживає необхідні дії; 4) інформація та комунікація (інформаційна система): забезпечує виявлення, збір і передачу внутрішньої і зовнішньої інформації в такій формі і в такі терміни, щоб співробітники могли виконувати свої обов'язки; 5) моніторинг: включає проведення постійного або періодичного моніторингу та оцінки якості системи внутрішнього контролю, що необхідно для її дієвого функціонування.

У схемі COSO наголошується, що внутрішній контроль є найбільш дієвим, коли засоби контролю вбудовані в інфраструктуру організації і є частиною самої організації. Це дозволяє уникнути невиправданих витрат і швидко реагувати на зміну умов і середовища діяльності.

Крім того, в 2006 р. COSO випустив «Вказівки для невеликих публічних компаній», які спрямовані на те, щоб допомогти керівництву компаній створити дієву систему внутрішнього контролю і проводити її оцінку. У цьому документі містяться також приклади того, яким чином всі принципи Схеми COSO можуть бути реалізовані в невеликих компаніях найбільш дієвим і економічним чином.

2. Turnbull – Великобританія. Відповідні вказівки були розроблені Інститутом дипломованих бухгалтерів Англії і Уельсу (ICAEW) за запитом Лондонської фондової біржі, щоб дати рекомендації директорам компаній, акції яких котируються на біржі щодо впровадження вимог, що стосуються внутрішнього контролю. Ця схема розглядає внутрішній контроль як систему, що включає політику, процеси, завдання, поведінка та інші аспекти компанії, які сприяють ефективному функціонуванню, дозволяють належним чином реагувати на значні ризики в бізнесі, основної діяльності, фінансах, дотриманні вимог тощо, які загрожують досягненню цілей компанії, гарантують якість внутрішньої і зовнішньої звітності, гарантують дотримання законів та нормативних вимог, а також внутрішньої політики щодо ведення бізнесу.

При цьому рекомендується дотримуватися принципу орієнтованого підходу, при якому внутрішній контроль вбудовується в бізнес процеси організації. Створення дієвої системи внутрішнього контролю – це не разовий захід. Ніяка система не залишиться дієвою, якщо вона не розвивається з урахуванням нових ризиків, змін на ринку і в діяльності самої компанії. Внутрішній контроль повинен бути частиною звичайних процесів управління і не повинен розглядатися як окремий захід для виконання нормативних вимог.

Відповідальність за управління ризиками покладається на раду директорів, при цьому відзначається роль керівництва в реалізації політики ради директорів щодо внутрішнього контролю, а також те, що всі співробітники несуть відповідальність за внутрішній контроль в рамках своєї підзвітності за досягнення поставлених цілей.

3. Закон Сарбейнса – Окслі – США. Після скандалів, пов'язаних з фінансовою звітністю, в США в 2002 р. був прийнятий даний закон, що є частиною законодавства США про цінні папери. Однією з основних цілей цього закону було відновлення довіри суспільства до корпоративної звітності.

Найбільш складним аспектом Закону Сарбейнса – Окслі є вимоги до системи внутрішнього контролю компанії (розділ 404 Закону «Оцінка керівництвом системи внутрішнього контролю»). Розділ 404 Закону вимагає, щоб керівництво компанії проводило оцінку системи внутрішнього контролю компанії і складала звіт про стан внутрішнього контролю, який повинен включати: заяву про відповідальність керівництва за створення і підтримку адекватної структури і процедур внутрішнього контролю щодо фінансової звітності, оцінку на кінець року дієвості структури і процедур внутрішнього контролю щодо фінансової звітності. Для дотримання вимог керівництво компанії зобов'язане створити всебічну систему внутрішнього контролю, документувати її, регулярно проводити її оцінку і складати відповідні звіти. При цьому, Закон Сарбейнса–Окслі вимагає, щоб незалежні аудитори проводили аудит внутрішнього контролю компанії. Іншими словами, незалежні аудитори повинні дати акціонерам і громадськості в цілому підставу покладатися на опис керівництвом компанії внутрішнього контролю щодо фінансової звітності.

Закон Сарбейнса–Окслі застосовується до всіх компаній у всьому світі, якщо вони зареєстровані Комісією з цінних паперів і бірж (SEC), і дотримання його вимог вимагає значних витрат часу і грошей. Органом, на який покладено захист інтересів інвесторів, є некомерційна організація – Рада з нагляду за обліком в публічних компаніях США або PCAOB, яка заснована відповідно до закону Сарбейнса–Окслі.

Таким чином, Закон Сарбейнса–Окслі тягне за собою збільшення обсягу роботи для самих компаній та їх аудиторів, а, відповідно, і значне збільшення витрат.

Схеми внутрішнього контролю, такі як COSO (США) і Turnbull (Великобританія), використовують набагато ширший підхід до внутрішнього контролю, ніж закон Сарбейнса–Окслі, в плані рамок, цілей і підходів. Вони слідуєть ризико-орієнтованому підходу і вимагають введення всіх засобів контролю на всіх сферах діяльності компанії, а не тільки тих засобів контролю, які безпосередньо пов'язані зі складанням фінансової звітності.

Суттєвою характеристикою всіх цих схем є те, що внутрішній контроль вважається невід'ємним видом діяльності компанії, а не чимось ізольованим. Такий підхід визнає необхідність розробки систем внутрішнього контролю з урахуванням конкретних обставин, характерних для кожної конкретної організації. При цьому наголошується, що внутрішній контроль повинен бути невід'ємною частиною організації, повинен бути вбудований в систему корпоративного управління та управління ризиками, всі співробітники повинні бути проінформовані про свої ролі та повинні відповідально ставитися до своїх обов'язків, пов'язаних із функціонуванням системи внутрішнього контролю.